

ความสำเร็จและความท้าทาย

การควบคุมโรคไข้เลือดออกในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2550

นับจากปี 2530 ซึ่งเป็นปีที่มีการระบาดครั้งใหญ่ที่สุดของประเทศไทย คือ มีผู้ป่วยสูงถึง 174,285 ราย (อัตราป่วย 325.13 ต่อประชากรแสนคน) และต่อมา ปี พ.ศ.2542 - 2543 ได้มีโครงการประชาร่วมใจป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ จึงมีกิจกรรมมากมาย

> นายแพทย์ วิชัย สติมัย

ทำให้อัตราป่วยต่ำสุดเท่ากับ 40.32 และ 30.14 ต่อประชากรแสนคน หลังจากนั้นมีการระบาดอีก 2 ครั้งในระหว่างปี 2544 - 2546 คือ อัตราป่วย 225.21, 184.24 และ 101.14 ต่อประชากรแสนคนตามลำดับ ย่อมแสดงว่าโรคไข้เลือดออกยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทยในลำดับต้น ๆ ซึ่งในขณะนี้โรคไข้เลือดออกเกิดกระจายอยู่ทั่วประเทศ รูปแบบของการเกิดโรคไข้เลือดออก จะพบผู้ป่วยเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากในช่วงฤดูฝน ทำให้เกิดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายมากขึ้น คือ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม และจำนวนผู้ป่วยเริ่มลดลงในเดือนธันวาคม เนื่องจากอากาศเย็นทำให้เชื้อ Virus ในยุงเจริญช้าลง มาตรการควบคุมโรค คือการควบคุมยุงพาหะและป้องกันบุคคลมิให้รับเชื้อจากยุงพาหะ กิจกรรมเน้นเรื่องการเฝ้าระวังป้องกัน ควบคุมโรค ทั้งด้าน Passive & active Surveillance, Serological Surveillance, Vector Surveillance รวมทั้งการควบคุมการระบาด นอกจากนี้ได้มีการพัฒนาการมีส่วนร่วมของเครือข่ายและชุมชนในการป้องกัน ควบคุมโรค พัฒนาระบบการบริหารจัดการในพื้นที่ให้เป็นนโยบายของจังหวัด มีการประชาสัมพันธ์และแจ้งข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างความตระหนักและการให้ความร่วมมือในการป้องกันควบคุมโรคผ่านหอกระจายข่าวและสื่อท้องถิ่น

ความสำเร็จในการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออก

1. จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกลดลง จากทศวรรษที่ผ่านมา คิดเป็นร้อยละ 30
2. อัตราป่วยตายด้วยโรคไข้เลือดออก ลดลง จากทศวรรษที่ผ่านมา คิดเป็นร้อยละ 50
3. การบูรณาการ เพื่อการจัดการปัญหาโรคไข้เลือดออกของทุกภาคส่วนได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่ง เช่น โรงเรียน CUP โรงพยาบาล และ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
4. การจัดทำมาตรฐานการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรค เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและองค์กรต่างประเทศ เช่น การจัดการระบบข้อมูลเฝ้าระวังโรคที่มีความสมบูรณ์ รวดเร็ว

ปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จ ได้แก่

1. ความพร้อมของทีมงานการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออก ทั้งระดับกระทรวงสาธารณสุข กรมวิชาการ ต่าง ๆ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ สถานีอนามัย CUP/PCU สำนักงานป้องกันควบคุมโรค ศูนย์ควบคุมโรคติดต่อ โดยแมลง รวมทั้งหน่วยควบคุมแมลง ที่ดำเนินการทั้งภาวะปกติ และภาวะฉุกเฉิน
2. การมีอาสาสมัครที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมลูกน้ำยุงลายในพื้นที่
3. การมีกระบวนการรณรงค์เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ โดยใช้กระบวนการตลาดเชิงสังคม ได้สร้างความสำเร็จด้านการพัฒนาองค์ความรู้แก่บุคคลในองค์กรภายนอกและเครือข่าย ทำให้มีการพัฒนาสื่อสาธารณะพัฒนาความคิดจากพื้นฐานการมีส่วนร่วมตามบริบทของประชาชน ซึ่งมีเหตุผลที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพื้นที่นั้น ๆ เช่น โครงการ คุณ-นะทำ นำไทยปลอดก๊อไข่เลือดออก เป็นต้น

ความท้าทายในการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออก

1. การพยายามใช้มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมลูกน้ำยุงลาย โดยในระยะแรก จะมีการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง ในเรื่องมาตรการการควบคุมยุงพาหะ ในด้านการใช้สารเคมีที่เหมาะสม มาตรการต่อต้านพันเคมี ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยทั้งต่อคนและสิ่งแวดล้อม

2. การนำกระบวนการ Integrated Vector Management : IVM มาใช้ในการจัดการสุขภาพสิ่งแวดล้อมในบ้านเรือนและชุมชนให้ปลอดจากลูกน้ำยุงลาย ทั้งนี้จะคำนึงถึงการควบคุมด้านชีวภาพ กายภาพ และ cost effectiveness รวมทั้งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

(Integrated vector management is a process for managing vector population in such a way as to reduce or interrupt transmission of disease. แหล่งข้อมูล WHO /CDS/CPE/PVC/2004.10)

3. การสร้างระบบการป้องกันโรคฉี่หนู เพื่อสอดคล้องกับหลักประกันสุขภาพ ซึ่งมีการจัดสรรงบประมาณรายหัวลงไปสู่ชุมชนเพื่อการรองรับโรคในชุมชนนั้นโดยตรง ส่งผลให้การควบคุมยุงลายได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

แนวความคิดที่จะดำเนินการใน 4 ปีข้างหน้า มีดังนี้

● การป้องกันโรคฉี่หนูก่อนช่วงระบาด เพื่อตัดวงจรการแพร่เชื้อไวรัสในน้ำเลี้ยง

1. วิเคราะห์ดินตอการระบาดและสืบค้นแหล่งรังโรค (Reservoirs ranking and Epidemic foci Analysis)
2. กำจัดศักยภาพของแหล่งแพร่โรค Source Reduction
 - Eradicate Potential container : กำจัดภาชนะเลี้ยงสำคัญ
 - Breeding site clearing : ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์
 - Larva elimination : กวาดล้างลูกน้ำยุงลายให้ลดลงต่ำที่สุด $HI \sim 0, CI = 0$

3. Reduce Transmission Rate ระวังการแพร่เชื้อ

- Fever alert+Case finding+Early detection + Vector control : เฝ้าระวังไข้ ค้นหาผู้ป่วย ส่งตรวจวินิจฉัย และควบคุมพาหะ
- Prevent man-mosquito contact - ป้องกันยุงกัด

● การควบคุมโรคช่วงระบาด

- ระบบการรายงาน ที่รวดเร็ว
- ความทันเวลาในการควบคุมโรค
- มาตรฐานการควบคุมโรคไข้เลือดออกในพื้นที่